

DE FOUTE VIJFTIGERS

DE FOUTE VIJFTIGERS

Hoe de politiek ons land aan de rand van de afgrond bracht

De toelagenaffaire, de Groningse aardbevingschade, men is de wanhoop nabij. Ouderen durven 's avonds de deur niet meer uit, een zware ketting achter de voordeur om te zorgen dat louche pakketbezorgers de voordeur niet kunnen intrappen. Illegalen en uit geproduceerde asielzoekers stelen maandelijks voor meer dan 100 miljoen van ouderen en zwakken, dat is meer dan een miljard per jaar! De zoon van mijn buurvrouw, een ervaren Amsterdamse politiemann, wacht al 22 jaar op een woning. Hij gaat nu weg uit Amsterdam, net als velen van zijn collega's. Dan is er de Islam: in zestig jaar 500 moskeeën. Toen kwam corona. Wat is er van Nederland geworden...? Zijn we op weg naar een nieuw Rampjaar 1672?

Drs. Dirk Jan Barreveld

SAGIP KABAYAN

Copyright bladzijde

De auteur werd geboren op 8 april 1941 in Utrecht. Hij studeerde voor stuurman aan de Kweekschool voor de Zeevaart en voor marine reserve officier aan het Koninklijk Instituut voor de Marine. Hij deed in 1973 doctoraal examen in de economie, gedragswetenschappen en statistiek aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Na tien jaar als stuurman op de Grote Vaart (Holland-West Afrika Lijn) en officier bij de Koninklijke Marine trad hij in dienst bij de NV Van Gend en Loos als regionaal directeur Noord Brabant. Hij was vervolgens enkele jaren directeur van TNO en van Seaport Terminals in Rotterdam. In 1983 trad hij in dienst van de NV Luchthaven Schiphol als Hoofd Operationele Dienst. In 1988 werd hij adviseur voor luchtvaart zaken van de regering van de Filipijnen, een functie die hij 15 jaar lang bekleedde. Hij gaf ook les als *visiting professor* aan een universiteit in Cebu, Filipijnen. Voor enkele internationale organisaties (Wereldbank, World Food Program, Asian Development Bank) deed hij missies in een enkele Afrikaanse landen. Voor zijn werk bezocht hij vele malen West en Centraal Afrika en woonde ook geruime tijd in Opper Volta (nu Burkina Faso), Tsjaad, de Filipijnen en Maleisië. Hij schreef enkele boeken over onderwerpen zoals de Filipijnen, economie, luchtvaart veiligheid en de Gouden Eeuw. Zijn boeken zijn gepubliceerd in Nederland, Filipijnen en de V.S. Hij was ook actief als journalist en columnist van de Filipijnese dagbladen BusinessWorld en Sunstar Daily.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Alle rechten voorbehouden © Stichting Sagip Kabayan
sagipkabayan@hotmail.com

Auteur: Drs. Dirk J. Barreveld

ISBN: 9789464185065

Inhoud

- 3 **Copyright bladzijde**
- 6 **Kaarten, grafieken, tabellen**
- 7 **Voorwoord**
- 9 **HOOFDSTUK 1: De problemen lopen ons over het hoofd**
- 9 -Is onze aarde op weg onbewoonbaar te worden?
- 13 -Crisis, na crisis, na crisis: komt er ooit een einde aan?

PROLOOG

- 21 **HOOFDSTUK 2: De achtergronden van onze Gouden Eeuw**
- 22 -De voorgeschiedenis: Nederland en de zee
- 24 -De visserij op weg naar volwassenheid
- 29 -Zout
- 34 -De Gouden Eeuw
- 40 **HOOFDSTUK 3: Hoe het allemaal begon**
- 46 -De vijf massaextincties
- 48 **HOOFDSTUK 4: De evolutie van de mens**
- 49 -Primaten
- 55 -Homo erectus en de evolutie
- 61 -Homo sapiens
- 65 -Kort overzicht van de laatste 12.000 jaar
- 70 **HOOFDSTUK 5: Ecosystemen, biodiversiteit en draagkracht**
- 70 -Ecosystemen
- 78 -Biodiversiteit
- 86 -De draagkracht van de aarde

DE FOUTE VIJFTIGERS IN ACTIE

- 103 **HOOFDSTUK 6: Desastreuze keuzes**
- 117 **HOOFDSTUK 7: De huizenmarkt, migratie en het stikstofprobleem**
- 127 **HOOFDSTUK 8: De politiek van de gemiste kansen**
- 136 **HOOFDSTUK 9: Het inburgeringssyndroom**
- 139 -Waarom is inburgeren van niet-westerse migranten zo'n probleem??

DE CORONACRISIS

157 HOOFDSTUK 10: Het coronavirus

- 159 -Wat is een bacterie?
- 159 -Wat is een virus?
- 163 - SARS-CoV-2 (COVID-19) en Nederland

165 HOOFDSTUK 11: Als een donderslag bij heldere hemel

- 165 -De eerste golf
- 174 -De tweede golf
- 179 -De kans op een vaccin tegen het coronavirus

186 HOOFDSTUK 12: De coronacrisis: oorzaak en gevolg

- 186 -Epidemieën zijn niet nieuw
- 190 -De economische gevolgen van de Corona crisis
- 195 -Crisismanagement

EPILOOG

207 HOOFDSTUK 13: Politieke, wetenschappelijke en media blunders

- 207 -Politieke blunders zonder weerga
- 216 -Wat is nu het probleem?
- 223 -Ook de wetenschap klungelt maar voort
- 225 -Waarom worden de media beschuldigd van fake nieuws

228 HOOFDSTUK 14: Het roer moet om...

- 231 -Tot hier toe en niet verder
- 231 -Een regering van Nationale Eenheid en een tienjarenplan om de zaak recht te zetten
- 232 -Een tien puntenplan van actie
- 236 -Vertrouwen van de bevolking

238 HOOFDSTUK 15: Tenslotte...

244 **Noten**

266 **Literatuur**

KAARTEN, GRAFIEKEN, TABELLEN

- 27 Kaart 1. De Zeven Verenigde Provincies in de delta van Rijn, Maas, Schelde en Eems.
- 31 Kaart 2. De kust van Venezuela
- 53 Kaart 3. Oost Afrika
- 59 Kaart 4. Neanderthaler en zuidgrens Wechselen ijskap
- 62 Kaart 5. De trek uit Oost Afrika
-
- 72 Grafiek 1. Groei wereldbevolking 0 - 2050
- 171 Grafiek 2. Aantal doden per 100.000 in verhouding tot homogeniteit bevolking.
- 172 Grafiek 3. De golven van de Spaanse griep.
- 173 Grafiek 4. De hamer en de dans.
-
- 118 Tabel.1. Bevolking Nederland 1972 tot 2019 (CBS)
- 119 Tabel 2. In Nederland gebouwde huizen tussen 2000 en 2019 (CBS)
- 119 Tabel 3. Woningvoorraad en woningbehoefte
- 217 Tabel 4. Kamerleden verdeeld naar academische opleiding ⁸
- 217 Tabel 5. Kamerleden naar leeftijd⁹
-
- 27 Figuur 1. Haringbuis (G. Groenewegen)
- 41 Figuur 2. George Lemaître (1894 – 1966)
- 49 Figuur 3. Juramaia (Nobu Tamura)
- 50 Figuur 4. De familie van de mensapen
- 58 Figuur 5. Vuistbijlen met twee snijkanten
- 88 Figuur 6. Onze aarde
- 104 Figuur 7. Mammoetwet in de Eerste Kamer, Van Hulst (CHU) aan het woord
- 115 Figuur 8. Het coronavirus
- 128 Figuur 9. Karl Marx
- 146 Figuur 10. Inburgeren
- 188 Figuur 11. De snaveldokter uit Rome, 1656
- 213 Figuur 12. Werk en wees gelukkig
- 236 Figuur 13. Het wapen van Suriname

Voorwoord

Hoe kon het nu zo fout gaan? Eind vorig jaar, herfst 2019, stond ons land in vuur en vlam. Wegen waren verstopt, het Malieveld werd keer op keer omgeploegd, provinciehuizen werden belegerd, en boeren barbecueden op het Binnenhof. Het verplegend personeel, de zorg, de politie, de brandweer, zelfs de ziekenhuizen protesteerden. Hoe kon dat na de gloedvolle woorden van onze koning en minister president een paar weken eerder? Het hele land stond op zijn achterste benen. Als je in Amsterdam trouwen wil moet je maar wachten tot je 45 bent, want pas na 22 jaar krijg je een huis, voor kinderen ben je dan al te oud. Je kan beter even langs Mogadishu in Somalië gaan, je daar inschrijven en vervolgens terugvliegen als asielzoeker dan krijg je binnen zes weken een huis. Zo gepiept. Onze regering durft ons niet te vertellen dat er de laatste 30 jaar 2 miljoen huizen aan migranten weggegeven zijn, volgend jaar komen er nog 27.000 bij, daarom is de woningmarkt ontploft. Tienduizenden Nederlanders werden door de belastingdienst besodemieterd, tienduizenden Groningers wachten al een decennia op schadevergoeding. Als je het boek *Nederland Drugsland* van Pieter Tops en Jan Tromp leest dan vraag je je in arremoeude af waar we nu mee bezig zijn. De jeugd in Amsterdam gaat niet meer naar school, waarom ook? Er zijn geen docenten meer om je Nederlands te leren, die komen ook niet meer terug want er zijn geen huizen. Het maakt ook niets uit, met een goeie fiets en een kleine TomTom bestel je voor een paar grote jongens pakjes. Je krijgt € 600 per pakje, dat is niet niks en veel beter dan op school iedere keer op je donder krijgen omdat je Nederlands niet op schiet. Het wordt eentonig op straat, de illegalen en afgewezen asielzoekers gaan als aasgieren rond, ze jatten alles wat te jatten valt en slaan iedereen in elkaar die ze tegenkomen. Ik heb eens uitgerekend hoeveel de buit per maand is, schrik niet, ze jatten maandelijks voor zo'n 100 miljoen euro, per jaar is dat één miljard. Geen wonder dat ze niet terug naar huis willen, je zou wel gek zijn, in Marokko of Tunis krijg je op je sodemieter als je lanterfantend langs de straat loopt. In Amsterdam heb je mevrouw Halsema, die vliegt je om je hals als je wat leuks gejat hebt en zoent je op beide wangen. Wat toch wel opvalt zijn al die moskeeën, ik herinner me dat er ooit in 1955 een gebouwd werd in Den Haag. Nu zijn er bijna 500. Toch knap van die Mohammedaanse zendelingen om zo'n succes te hebben. Daar kan de missie en de zending nog wat van

leren. Misschien moeten we ons toch maar laten besnijden, dan zijn we tenminste op tijd klaar voor de sharia.

Het is een eindeloze opsomming. De vraag is hoe kon ons land nu in zo'n situatie terechtkomen? Waarom ging het zo fout? Als we kijken naar de Kamercommissie die de toeslagenaffaire onderzoekt wordt het beeld alleen maar duisterer. Bewindslieden en oud-bewindslieden zoals Weekers, Wiebes, Asscher, Van Ark, maar ook minister president Rutte, stamelen, wiebelen en struikelen over hun pogingen te doen alsof ze volkomen verrast waren. Nee, het lag niet aan hen, misschien toch wel aan de kabouters.

Het ging vooral fout in de laatste 30 jaar, pakweg sinds 1990. Het gaat dus om de generatie die de laatste 30 jaar aan de macht was. Zij hebben het kennelijk verprutst. Waarom hadden zij geen oog voor onze rol in de evolutie? Deze generatie is nu eind vijftig, vandaar de titel *De Fonte Vijftigers*.

Hoe kunnen we weer terug op de rails kunnen komen? Dit laatste is helemaal niet vanzelfsprekend, wij bestaan pakweg 1000 jaar, de Engelsen, de Fransen en Spanjaarden ook. Weinig rijken hebben het langer volgehouden, ook de Romeinen gaven het ook na 1000 jaar op. Zijn wij nu aan de beurt?

Drs. Dirk J. Barreveld

HOOFDSTUK 1

DE PROBLEMEN LOPEN ONS OVER HET HOOFD

Is onze aarde op weg onbewoonbaar te worden?

In mijn laatste boek *Pieter Stuyvesant, Architect van Nederlands Slavenhandel?* ben ik uitvoerig ingegaan op de achtergrond van het handelen van Stuyvesant. Waarom handelde hij zoals hij handelde? In feite was het zo dat de *Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden* zojuist de kapitalistische markteconomie had uitgevonden. De val van Antwerpen (1585) had het werken in de zuidelijke Nederlanden voor velen onmogelijk gemaakt. Men vluchtte naar het noorden met meenemen van geld en vermogen. In het noorden vond men een vloot van schepen die op opdrachten wachtte. De combinatie die ontstond was en is uniek in de wereld. Na de *Eerste Schipvaart* gingen alle remmen los. Volgens een tijdgenoot “*zeilde men elkaar het geld uit de beurs en de schoenen van de voeten*”.¹ In totaal werden er tussen 1594 en 1601 vijftien expedities uitgestuurd waaraan 65 schepen deelnamen, inclusief de vier schepen van de vloot *Eerste Schipvaart*, en exclusief de drie barre en mislukte tochten van Willem Barentsz via de Noordkaap. Raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits begrepen dat het zo niet kon en waren de initiatiefnemers voor de oprichting van de *Verenigde Oost-Indische Compagnie*. Spoedig bleek dat een handelsbeurs en een centrale bank ook noodzakelijk waren, die kwamen er dan ook. De Staten

Generaal, ondertussen, hielden zich op de achtergrond. Zij werden de *onzichtbare hand* achter het private ondernemerschap. Dat was wel bijna twee honderd jaar vóór dat Adam Smith zijn beroemde boek *The Wealth of Nations* schreef. Het was de geboorte van de kapitalistische markteconomie en de dood van het mercantilisme, maar tegelijkertijd de start van onze *Gouden Eeuw*. Deze Gouden Eeuw, dat kan niet genoeg benadrukt worden, was een ongekende uitbarsting van nieuwigheden op alle terreinen. Geen enkel land stond zelfs maar in de schaduw van de Republiek. Hoe heeft die uitzonderlijke positie, die uiteindelijk zo'n 100 jaar zou voortduren, en die er zelfs toe leidde dat onze stadhouder Willem III koning van Engeland werd, kunnen ontstaan? Is er een fundamentele oorzaak die deze uitzonderlijke positie heeft veroorzaakt? Hebben wij iets over het hoofd gezien?

Deze paar zinnen hierboven zijn van enorm belang. Zij beschrijven de geboorte van de Gouden Eeuw, de eeuw waarin wij de wereld verbaast lieten staan. Niets was ons te veel of te moeilijk. Wij deden ook alles volgens het boek. Wij creëerden het kapitalisme, wij werkten tezamen als kuddedieren, de overheid zorgde voor de spelregels waar iedereen zich aan te houden had en dat deden wij ook, wij namen vluchtelingen en asielzoekers op die in ons systeem en bij onze bevolking pasten, onze geloofsovertuigingen zoals protestantisme, katholicisme, remonstranten, contra remonstranten, lutheranen waren op hetzelfde heilige boek gebaseerd. Bovenal, wij hadden een homogeen volk.

Stuyvesant's initiatief om de stilgevallen slavenhandel op Brazilië om te buigen in een slavenhandel op Amerika was een logische stap in deze nieuwe markteconomie. Er was vraag naar arbeid van de plantages in het Caraïbische gebied en Noord Amerika en er was aanbod van slaven in Afrika. De katoenplantages in Virginia werden de grondleggers van de *Industriële Revolutie*. Op deze revolutie is ons huidige bestaan gebaseerd. Honderden jaren heeft de mensheid geprofiteerd van de ontwikkeling van het kapitalisme. Het heeft welvaart gebracht, de levensverwachting van de mens steeg enorm, maar het bracht ook oorlog, verschrikking en uitbuiting.

De laatste decennia, echter, blijkt dat er misschien toch iets mis is met het kapitalisme. Het heeft bijvoorbeeld tot enorme uitwassen geleid. Volgens het Britse Oxfam hebben de 26 rijkste miljardairs op onze planeet nu meer vermogen dan de 50% armste bewoners. Een dergelijke wanverhouding is onhoudbaar. De Franse econoom Thomas Piketty heeft de consequenties van deze ongelijkheid en de

mogelijke oplossingen in zijn boek *Le Capital au XXIe Siècle* haarfijn uit de doeken gedaan. Dat was 2013, er is echter niets gebeurd... Onlangs (2019) kwamen Anne Case en Nobel Prijs Winnaar voor economie (2015) Angus Deaton met hun *Deaths of Despair and the future of capitalism* om de hoek. Een schrijnend voorbeeld van een kapitalisme dat op hol geslagen is. Hoe kon dit gebeuren en wat doen we er aan?

Wat is de rol van het kapitalisme in de klimaatcrisis? Lucht en water waren vrije goederen vertelden onze economische voorvaderen. Deze stelling is de oorzaak van de enorme vervuiling die op onze planeet ontstaan is. De ongeremde stijging van het CO₂ gehalte van onze atmosfeer leidt tot een enorme toename van de temperatuur van onze aarde. Dit is zo serieus dat het ons bestaan in gevaar kan brengen. Het meest merkwaardige van de hele klimaatdiscussie is dat wij als mens de schuldigen zijn, wij veroorzaken de uitstoot, maar dat niemand er op let dat de wereld een enorme stijging van het aantal mensen beleeft. In 1960 leefden er 3 miljard mensen op onze planeet, nu 60 jaar later, zijn het er 8 miljard. In 1968 waarschuwde de Amerikaanse bioloog Paul Ehrlich voor de gevaren van overbevolking, in 1972 deed de Club van Rome ook een duit in het zakje. Alleen China, net bekomen van een desastreuze hongersnood, die wellicht 50 miljoen Chinezen het leven kostte, trok zich iets van deze waarschuwingen aan en voerde de *één-kind-politiek* in. Als je niets aan deze groei doet is iedere poging om de CO₂ uitstoot te beperken op voorhand gedoemd te mislukken. Het is, plastisch uitgedrukt, dweilen met de kraan open...

Ondertussen stort onze biodiversiteit in steeds sneller tempo in en vernielt hiermee ons ecosysteem. Ons ecosysteem is een de gehele aarde omvattend systeem dat bestaat uit alle organismen en hun abiotische omgeving en de wisselwerkingen tussen beide. Dit systeem omvat dus al het leven op aarde, niet alleen dat wat we kunnen zien, maar ook dat wat we niet kunnen zien zoals bacteriën, schimmels en virussen. De gezondheid van ons ecosysteem is de hoofdpijler van ons bestaan op aarde. Darwin heeft onweerlegbaar aangetoond dat al het leven op aarde vanaf het prille begin een gevolg is van evolutie. Iedere deuk of aantasting van ons ecosysteem wordt door evolutie gecompenseerd. Wij staan hier veel te weinig bij stil en komen daardoor soms voor vervelende verrassingen te staan. De eikenrups is zo'n voorbeeld. Door het verdwijnen van de vogels die deze rups eten heeft hij vrij spel. De vogels verdwenen omdat hun voedselbronnen (insecten uit de bermen en plantsoenen)

verdwenen. De Veluwe wordt overspoeld door wilde zwijnen, die grote schade aan de natuur aanbrengen, omdat zij geen natuurlijke vijand (de wolf) meer hebben. Een idioot geval zijn de Oostvaardersplassen. Een prachtig gebied dat men volpompt met mooie zoogdieren die echter geen vijand hebben. Ieder jaar moet men dan grote aantallen afschieten. Dan is er onze bij, dit kleine insect heeft een enorme invloed op ons bestaan door voor de bestuiving van onze voedselplanten te zorgen. Zonder bij sterft een groot deel van de bevolking van onze planeet van de honger. Ruim 60% van onze bijen worden bedreigd met uitsterven. De oorzaken zijn het verdwijnen van bloemen en planten door gebruikt landbouwbestrijdingsmiddelen en intensieve landbouw. In de natuur ingrijpen kan levensgevaarlijk zijn.

Toen kwam ineens corona, een zoönose die veel wetenschappers verwacht hadden, maar waar men de politiek nooit warm voor had kunnen krijgen. De politiek deed juist het omgekeerde, men voerde marktwerking in de zorg in en bezuinigde niet alleen tegelijkertijd drastisch op de zorgkosten, maar ook nog eens op de politie in een tijd dat terrorisme ons van alle kanten bedreigt. Corona is niet de eerste zoönose, het is de laatste in een lange rij die steeds dichterbij komt. Ziekten zoals de pokken, tyfus, de pest, Spaanse Griep, HIV, SARS, MERS en nu Covid-19 hebben de mensheid keer op keer geteisterd. Soms vonden we een vaccin dat ons beschermde, soms ook niet. Tegen tal van virussen is het tot op heden echter niet gelukt om een vaccin te maken. Voor HIV/Aids, bijvoorbeeld, heeft men inmiddels 400 vaccins uitgeprobeerd. Geen enkel bleek te werken. Inmiddels zijn er 34 miljoen mensen aan deze ziekte overleden.² Ook voor geen van de tot nu toe bekende corona virussen, SARS, MERS en Covid-19 is het tot nu toe gelukt om een vaccin te ontwikkelen en als je het ontwikkelt dekt het de ziekte lang niet altijd voor 100%.

Ondertussen zou het wel eens zo kunnen zijn dat onze briljante uitvinding van de antibiotica een Pyrrus overwinning was. Op dit moment sterven jaarlijks in de EU 33.000 mensen als gevolg van het feit dat ze lijden aan ziekten waarvoor alle beschikbare antibiotica resistent zijn.³ Als er niet wordt ingegrepen, sterven in 2050 elk jaar wereldwijd tien miljoen mensen aan de gevolgen van antibioticaresistentie. *“Dat is meer dan aan griep en tbc bij elkaar”*, stelt Jan Nouwen, onderzoeker-infectioloog van het Erasmus MC.⁴

Kortom, het gaat niet goed met ons. Dat was al een tijdje zo. Als we niets doen stellen we de draagkracht van onze planeet ter discussie. Er zijn echter ook andere problemen, veel dichterbij huis. Laten we daar eens naar kijken.

Crisis, na crisis, na crisis: komt er ooit een einde aan?

Als je het nieuws volgt, en wie doet dat niet, dan wordt je soms moedeloos van alle problemen die zich in ons land voordoen. Afgezien van bovengenoemde klimaatcrisis, biodiversiteitscrisis, ecosysteemcrisis en het draagkracht probleem van onze aarde hebben we ook problemen met ons dagelijks leven. We moeten dan denken aan de Groningse gascrisis, de huizenmarktcrisis, de inburgeringscrisis, de toeslagencrisis, de drugcrisis, en de coronacrisis. Deze zes crises zijn stuk voor stuk groot en gevaarlijk genoeg om ons land in een afgrond te storten waar we misschien, net als ooit het Romeinse Rijk, niet meer uit kunnen komen. Kortom, we moeten ons echt bezinnen op de manier hoe we dit allemaal kunnen overleven en in goede banen kunnen dirigeren. Dat is niet eenvoudig, maar niet onmogelijk, zo'n optimist ben ik wel. Uiteindelijk creëerden wij de Gouden Eeuw, niemand anders kon dat. Wij kunnen dit overleven, maar uitsluitend en alleen als we met zijn allen er de schouders onder zetten.

Terug van weggeweest

Maandagavond, 6 mei 2002, zal ik nooit vergeten. Ik was net in Nederland aangekomen na een bijna onafgebroken verblijf van 15 jaar in Zuidoost Azië, het Midden Oosten en Afrika. Ik was in al die jaren slechts een enkele maal voor een paar dagen voor zaken in Nederland geweest. Ik zette in mijn hotelkamer de TV aan voor het nieuws van zes uur. Ik kreeg het beeld van het Media Park in Hilversum met, uitgestrekt op de grond, het levenloze lichaam van iemand die Pim Fortuyn heette. Ik wist niet wie dat was, ik had nooit van hem gehoord. Dat is de prijs die je betaalt als je in verre derde wereld landen werkt en woont. De Telegraaf was nergens op de hoek te koop en het internet was er niet in de streken waar ik vertoefde of stond net in de kinderschoenen. Ik haalde het gebrek aan kennis snel in en las zijn boeken. Ik zag een Nederland dat ik niet kende. Een Fortuyn die door de gevestigde politici werd gediscrimineerd, die taarten tegen zijn hoofd gesmeten kreeg. Het volk, echter, stond massaal achter hem. Het volk was getergd.

Fortuyn werd begraven, de LPF kwam in de regering, het liep allemaal anders. De gevestigde politiek veegde alles onder de mat en ging vrolijk verder. De onvrede bleef sluimeren. De financiële crisis van 2008 was een goede gelegenheid voor sommige politieke partijen om hun stokpaardjes er door te krijgen: *de massale invoering van de marktwerking*. Zelfs voor de zorg moest je naar de markt, als of je gezondheid kon kopen. Ziekenhuizen gingen failliet en werden gesloten, 65.000 ervaren medewerkers in de zorg werden afgedankt, IC bedden gingen naar het oud-ijzer. De onvrede bleef echter bestaan en werd verder gevoed door zaken zoals het stikstof-, CO₂- en PFAS probleem.

Op dinsdag 15 september, Prinsjesdag 2019 hielden onze koning en onze minister president gloedvolle toespraken, alle problemen waren oplosbaar, niets in de weg. De wereld van welvaart lag zo ongeveer aan onze voeten. Drie weken later liet het volk zien hoe zij er over dachten. Massale stakingen van boeren, verpleegkundigen, brandweerlieden, politie, zorgmedewerkers, zelfs ziekenhuizen dreigden te staken. Het volk kwam in opstand. Het was uiteindelijke Kerstmis 2019 dat de politiek redde. Toen kwam de coronacrisis. Onbegrip, onderschatting, dilettantisme, amateurisme, alles ging fout, er was vooral gebrek aan leiderschap en Nederland moest in *lockdown*. Toen in mei de zaak tot bedaren was gekomen hoopte iedereen dat de politiek van de fouten geleerd zou hebben en maatregelen zou nemen om herhaling te voorkomen. Niets was minder waar, de politiek ging op vakantie, lekker naar Zuid Frankrijk en met je blote kont in de zon. De misrekening kwam duur te staan, in oktober volgde een tweede lockdown.

Toen kwam 16 oktober, de moord op Samuel Paty, een Franse leraar in geschiedenis en maatschappelijke vorming. Hij werd op straat onthoofd. De vrijheid van meningsvorming in Frankrijk, een hoofdpijler onder onze democratie, stond plotseling ter discussie. Een terroristische aanslag in Wenen, met het zelfde motief, volgde en op 5 november bleek dat in ons land, het liberale Nederland, leraren moesten onderduiken vanwege doodsbedreigingen vanuit de mohammedaanse hoek. Op dezelfde dag werd een petitie van imam Ismail Abou Soumayyah om het beledigen van de profeet Mohammed strafbaar te stellen meer dan 100.000 keer ondertekend. Omdat het om meer dan 40.000 handtekeningen gaat is de Tweede Kamer verplicht hier een debat over te houden. Voeg dit bij de al

jaren heersende en steeds toenemende onvrede en wrevel onder de bevolking dan zou dit wel eens de bekende druppel die de emmer doet overlopen kunnen zijn. Zeker als men er achter komt dat we aan statushouders, merendeels moslims, volgend jaar 27.000 sociale woningen moeten afstaan. Dat wordt een te zware wissel op onze lankmoedigheid. We moeten ook niet vergeten dat inmiddels 23% van onze bevolking, dat is 1 op de 4, wel Nederlander is maar geen weet heeft van onze echte identiteit. Zij hebben nooit van Willem van Oranje of Michiel de Ruijter gehoord. Hoe fragiel onze huidige positie is werd onlangs nog eens geschetst in een rede van Tweede Kamer lid Pieter Omtzigt (CDA).

Pieter Omtzigt: onderschat het probleem niet

Peter Omtzigt, de redder van de toeslagenslachtoffers, verwoordde de toestand in het land in een harde, maar zeer realistische, toespraak op 2 oktober 2020 (zie bijlage 1). Hij wees er op dat de sluimerende onvrede buitengewoon gevaarlijk is. De geschiedenis leert ons dat deze onvrede een voedingsbodem is voor oproer en revoluties. Hij verwees zijn publiek naar de 19^e eeuwse Franse socioloog, historicus en staatsman Alexis de Tocqueville. Op een gegeven moment kan het idee ontstaan “*dat de klasse die aan het bewind was, door haar onverschilligheid, haar zelfzucht en haar ondeugden onbekwaam en onwaardig was geworden om nog langer te regeren*”. Dan slaat de vlam in de pan.

We moeten niet vergeten dat dit soort situaties voor ons land niet uniek zijn. In de tijd van de Tocqueville (1848) stond Europa in brand. Er waren overal revoluties, vooral in Engeland, Frankrijk en Duitsland. Het was de arbeidsklasse tegen de elite. Het was de tijd van Marx. Wij ontsprongen de dans door als de bliksem een grondwet aan te nemen. Erger was het in 1672 toen het volk zo getergd was dat het volledig in opstand kwam. Johan de Witt, de toenmalige politieke leider en zijn broer werden afgeslacht en in Den Haag onderste boven opgehangen.

Een ongeluk zit in een klein hoekje

Je hebt helemaal geen leger nodig om de macht in een land over te nemen. Onze Geuzen waren ook maar met een handvol. Met gedrevenheid, en vastberadenheid kom je heel ver. De Israëliërs verdreven, met een hand vol mensen, de Palestijnen uit hun land. Ik was persoonlijk getuige hoe Corry Aquino, een Filipijnse huisvrouw nota bene, in 1986 met een handvol mensen de oppermachtige

Ferdinand Marcos, hij was president van de Filipijnen van 1965 tot 1986), van zijn troon verdreef. Het was de massa die haar hielp. Vergis u niet, ook hier kan dat gebeuren. Tot slot, ook Willem de Veroveraar veroverde Engeland met slechts een handvol ridders.

De Romeinen dachten met brood en spelen de crises te kunnen afwenden. Houdt het volk bezig was het motto. Als wij onze TV aanzetten zien we hetzelfde beeld: Broodbakken, het speuren naar mollen, het mes op tafel, wie van de drie, de gemaskerde zanger, en noem maar op. Geen enkel land in Europa heeft zo veel spelletjes op TV als wij. *Brood en spelen is ook hier het motto*. De Duitsers en de Oostenrijkers, bijvoorbeeld, proberen hun bevolking met prachtige natuur- en geschiedenisdocumentaires onder het motto Terra X op te voeden. Wij zijn onze identiteit al lang vergeten.

Nog iets over de titel van “FOUTE VIJFTIGERS”. Alle crises die ik hierboven genoemd hebben hun wortels in de laatste dertig jaar, vanaf pakweg 1990 dus. Dit betekent dat de generatie die er verantwoordelijk voor is nu de *eind-vijftigers* zijn. Waarom hebben zij het zo ver laten komen? Mijns inziens ligt dat voor een belangrijk deel in hun onderwijsgeschiedenis, vanaf eind-zestig jaren hebben wij het de leerling te gemakkelijk gemaakt. Terwijl in landen zoals Japan, Korea, China, Taiwan, Hong Kong, en Singapore het onderwijs aanzienlijk werd verzaamd, zetten wij de bloemetjes buiten voor onze leerlingen. Ik kan het weten, ik heb vele jaren lang in het Verre Oosten gewoond en gewerkt en mijn kinderen zijn er ook naar school gegaan. Cruciaal was dat wij het vak geschiedenis volkomen uitgevlakt hebben. Wij verloren daardoor het zicht op onze identiteit. Geschiedenis leert ons wie en wat we zijn en zo kunnen wij leren van onze fouten. De evolutie leert ons dat je je moet aanpassen als je fout zit, als je niet weet wie je bent dan weet je ook niet wat je fout doet en dan kan je je ook niet aanpassen en ga je ten onder.

De opzet van dit boek

Als we het bovenstaande tot ons door laten dringen dan kunnen we maar één conclusie trekken: *alles wat we doen staat en valt met ons gedrag*. Het heeft er alle schijn van dat we de laatste dertig jaar op te grote voet geleefd hebben. Hoe kon dat gebeuren? Waarom hebben wij ons zo laten verleiden. Hadden wij niet beter kunnen weten of moeten weten? Rutte schermt altijd met de *eigen verantwoorde-lijkheid*.

Dat is een interpretatie uit het liberalisme. Dit staat echter haaks op ons oergedrag als kuddedieren. Het zou wel leuk zijn als wij de evolutie ter zijde zouden kunnen schuiven, de evolutie en de rest van het ecosysteem laten dit echter niet toe. Om te zien hoe de zaak nu precies in elkaar steekt moeten we terug naar onze geschiedenis. Voordat we een kijkje nemen in onze oergeschiedenis kijken we eerst eens wat we tot nu toe bereikt hebben. Wij creëerden de Gouden Eeuw, dat was ons *masterpiece*, de hele wereld was daar jaloers op en wij werden er schatrijk van. Tot op zekere hoogte profiteren wij daar nog van. Wij veroverden in 1688 zelfs Engeland en onze stadhouder Willem III werd koning van Engeland. De Engelsen praten daar liever niet over want het was natuurlijk een blamage vanjewelste, toch gebeurde het. Wij zijn tot heel veel in staat als wij er echt de schouders onder zetten. We moeten echter wel bij het begin beginnen en niet zoals de *Foute Vijftigers* ergens halverwege, dat was hun grote fout.

In het eerste deel, de PROLOOG, kijken we naar ons successtuk, onze Gouden Eeuw, want die periode is eigenlijk min of meer de basis van ons huidige bestaan. Hoe en waarom ontstond die glorieuze periode? Vervolgens onderzoeken we wie en wat de mens is en wat onze rol in de evolutie is. Dit is belangrijk want wij zijn als kuddedieren een onverbrekkelijk deel van de evolutie. Daarna besteden we aandacht aan ons ecosysteem, de biodiversiteit en de draagkracht van onze aarde. Dit eerste deel gaat eigenlijk over de grenzen van ons bestaan, de spelregels en onze interacties met de rest van het ecosysteem waar we deel van uitmaken.

Het tweede deel, DE FOUTE VIJFTIGERS IN ACTIE, analyseert de directe gevaren die ons nu bedreigen, zoals de Groningse gascrisis, de huizenmarkt crisis, de inburgeringscrisis, de toeslagen crisis, de drugscrisis, en de coronacrisis. Het gaat hierbij vooral om de crises die de onvrede en wrevel onder de bevolking karakteriseren. Deze crises zijn stuk voor stuk groot en gevaarlijk genoeg om ons land in een afgrond te storten waar we misschien, net als ooit het Romeinse Rijk, niet meer uit kunnen komen. Vergeet niet dat de ondergang van het Romeinse Rijk veroorzaakt werd door een kleine groep Barbaren (een Duitse stam) met hulp van de vijfde colonne, de Romeinse slaven, die inmiddels een kwart van de bevolking uitmaakten. Ook onze bevolking bestaat inmiddels voor een kwart uit migranten. Zij weten niet wie Willem van Oranje

was, of Michiel de Ruijter, of wat onze Gouden Eeuw eigenlijk was. Zij zetten zich alleen maar af tegen Zwarte Piet.

Het derde deel, DE CORONACRISIS, gaat over wat virussen zijn, waar deze thuis horen in de evolutie en specifiek wat een coronavirus is en betekent voor ons als mensheid. Waarom kwam het virus als donderslag bij heldere hemel te voorschijn? Ook wordt aandacht besteed aan crisismanagement.

Het laatste deel, het EPILOOG, gaat over de politieke, wetenschappelijke en media blunders die ons in onze huidige positie gebracht hebben. Het roer moet om, daar is geen kwestie over. Niet een klein beetje, nee er is een drastische en dramatische koersverandering nodig om ons van de rand van de afgrond te redden. Wij kunnen dat, de Gouden Eeuw heeft laten zien wat we kunnen. Het eerste Chinese rijk ontstond 2000 jaar geleden, ze gingen en kwamen terug. Geen enkel ander rijk slaagde er in uit haar afgrond terug te komen. Waarom zouden wij het ook kunnen? Tenslotte...wat rest ons als wij er niet in slagen?

PROLOOG

HOOFDSTUK 2

DE ACHTERGRONDEN VAN ONZE GOUDEN EEUW

Het westerse markt kapitalisme ontstond aan het begin van de 17^e eeuw in Nederland, de *Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden*, en niet in het Schotland van Adam Smith. De oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, de Amsterdamse Handelsbeurs, de Amsterdamse Wisselbank, tezamen met de *onzichtbare hand* van de Staten Generaal, waren de basis ingrediënten voor dit fenomeen.

De kapitalistische markteconomie werd de grondslag van onze Gouden Eeuw. Er is een nauw verband met de slavenhandel. Deze handel kwam pas goed opgang in het midden van de Gouden Eeuw, dat betekent dat deze handel dus op de fundamenteën van deze Gouden Eeuw is gebouwd. Nu is het vier honderd jaar later en niemand kan ontkennen dat er scheuren in het kapitalisme zitten. Nobel prijs winnaar Angus Deaton en Anne Case noemen in hun boek *Deaths of Despair and the future of capitalism* (2019) de scheve verhouding die de laatste decennia in de verdeling van de welvaart is ontstaan een *Protection Racket* en een *rent-seeking* schandaal. Zij stellen dan ook de toekomst van het kapitalisme aan de orde. Er is geen goede Nederlandse vertaling van het begrip *rent-seeking*. Deaton en Case bedoelen er mee *het stelen van de armen ten gunste van de rijken*. Zij gebruiken ook de uitdrukking *de omgekeerde Robin Hood situatie*. Ook Piketty stelt in zijn *Le Capital au XXIe siècle* dat de scheve verdeling van de welvaart een wereldprobleem van de eerste orde is dat zo

niet door kan gaan. Dan is er ook nog Walter Scheidel, een Oostenrijkse hoogleraar die oude geschiedenis doceert aan de Amerikaanse Stanford Universiteit in Californië. Hij stelt dat economische ongelijkheid alleen door massaal geweld en/of catastrofes drastisch vermindert kan worden. De mens heeft de neiging om problemen aan te pakken zoals ze zich voordoen. De mens kijkt niet graag terug en soms zou dat wel moeten. Een simpel voorbeeld maakt duidelijk wat ik bedoel. Woningnood staat bij ieder kabinet, van 1945 tot vandaag toe, hoog op het verlanglijstje. Al jaren bouwen we gemiddeld 75.000 woningen per jaar, soms echter veel minder, sinds 1945 zijn dat er vele miljoenen. Ondanks al die miljoenen woningen hebben we nog steeds een tekort. Wat is er met al die woningen gebeurd, waar zijn al die woningen gebleven? Toen onlangs Nieuwsuur met twee rapportages over de woningnood kwam stelde ik de redactie de vraag waar al die woningen gebleven zijn. Dat wist men niet, daar had men niet aan gedacht en niet naar gekeken. Dat is nu juist het probleem.

Soms kan je serieuze problemen alleen oplossen door terug naar de basis te gaan, ergens is er misschien iets dat wij gemist hebben óf domweg vergeten zijn. De Gouden Eeuw, het begin van ons marktkapitalisme, ontstond rond 1600, wat stak daar achter? Het kan niet zo zijn dat de Gouden Eeuw zo maar uit de lucht kwam vallen. Nu zitten we met de coronacrisis, ook deze crisis komt ergens vandaan. Is er een verband tussen de Gouden Eeuw en corona? Hadden wij dit kunnen of moeten zien aankomen?

De voorgeschiedenis: Nederland en de zee

Nederland en de zee zijn bijna synoniem, de geschiedenis van ons land is onverbreekelijk verbonden met de zee. Opgravingen hebben aangetoond dat wij al in de prehistorie kano's maakten. Men heeft er in 1955 één teruggevonden bij Presse in Drente. De kano is gedateerd op de periode 8.200 – 7.600 v. Chr. Het is waarschijnlijk de oudste boot ter wereld.^{1,2,3} Het is niet uitgesloten dat we er zelfs al mee naar Engeland voeren.⁴ Tijdens het Romeinse Rijk zag onze kustlijn er anders uit dan nu. Een relatief langzame zeespiegelstijging en mogelijkere wijs meer stormen zorgden voor aanzienlijke erosie van het kustgebied. Zoutwinning en veenaafgraving speelden waarschijnlijk ook een belangrijke rol. Rond 600 ontstonden de Utrechtse Vecht, Lek, Waal, Hollandse IJssel, Gelderse IJssel en de Linge. De Oude Rijn verzandde steeds meer. Van de verschillende

stammen die in het gebied woonden waren het vooral de Chauken, een Germaanse stam die voornamelijk in het gebied tussen Eems en Elbe woonde, die zich met de visserij bezig hield. Zowel in Zwammerdam, Woerden en Leidsche Rijn zijn meerdere restanten van schepen uit deze tijd gevonden.^{5,6,7}

Tijdens de Romeinse periode vestigden zich ook de Batavieren in de Rijndelta, oostelijk van de Cananefaten. In het noorden waren het de Friezen die zich er vestigden. Zij hielden zich vooral met visserij bezig. Kusterosie, waardoor het castellum van Oudenburg en Brittenburger onder water kwam te staan, was vermoedelijk de belangrijkste reden voor de Romeinen om het gebied te verlaten. De neergang van het Romeinse Rijk had een sterke economische terugslag tot gevolg.

Kaart 1. De Zeven Verenigde Provinciën in de delta van Rijn, Maas, Schelde en Eems.

De Middeleeuwen

Na het vertrek van de Romeinen werd het Nederlandse grondgebied aanvankelijk vooral bewoond door de Friezen en de Franken. In de zesde eeuw begon het scheepvaartverkeer op de Britse eilanden toe te nemen. Vanaf de zevende eeuw zien we de eerste tekenen van inpolderingen en de eerste stichtingen van steden zoals Ieper, Aardenburg en Brugge. In de 8e eeuw wist Karel de Grote het gebied te verenigen in het Frankische Rijk. Hij trad vooral op tegen

de Vikingen die in die tijd een belangrijke rol op zee speelden. Na zijn dood raakte zijn rijk het in verval. Er ontstonden heerlijkheden, bezittingen van bepaalde sterke figuren, die uiteindelijk uitgroeiden tot graafschappen, zoals bijvoorbeeld Vlaanderen, of hertogdommen zoals Brabant. Ten noorden van de grote rivieren bleef de ontwikkeling echter achter. Wel begon zich langzaam, maar zeker, het graafschap Holland steeds meer af te tekenen. In 1482 kwamen de Nederlanden, via verovering en vererving, onder het Habsburgse Huis terecht.⁸

De visserij op weg naar volwassenheid

De kust- of Zijdse visserij

In de 12e en 13e eeuw nam het vissen hand over hand toe, vooral vanuit kustdorpen zoals Terheyde, Scheveningen, Katwijk, Noordwijk, Zandvoort, Wijk aan Zee, Egmond, Bergen, Schoorl, Callantsoog en Huisduinen, alsmede de eilanden Voorne en Goeree. Het aaneengesloten kustgebied noemde men destijds “de Zijde” en de bewoners van deze streek ontvingen de naam van “Zijdenaars”. De stichting van Den Haag (Die Haghe) in 1230 door Graaf Floris IV van Holland was ook een belangrijke stimulans voor de regio.⁹ Die Haghe werd een trekpleister voor hoogwaardigheidsbekleders en dat trok weer ondersteunende activiteiten aan. Er ontstonden nieuwe steden, kloosters, parochies, seminaria en dat had weer tot gevolg dat de bevolking in het gebied snel groeide.¹⁰ De kust was dichtbij en het vangen van vis was veel eenvoudiger, en goedkoper, dan het tijdrovende en dure fokken van varkens of vee. Daarnaast werd de consumptie van vis bevorderd door de kerkelijke wetgeving, welke aan de gelovigen het gebruik van vlees, eieren en zuivel producten gedurende de gehele Advent, geheel de Vasten, op alle vrijdagen, op de quateremperdagen en op de talrijke vasten- en onthoudingsdagen van het jaar ontzegde.^{11,12} Door deze consumptiegewoonte werd het vissen reeds van oudsher in de buurt van de verbruikscentra als beroep uitgeoefend.

Van de omvang van de visserij langs de Hollandse kust omstreeks 1400 is ons weinig bekend. Het ging hierbij vooral om vis die van af het strand gevangen werd, zoals bijvoorbeeld schelvis, schol, schar, tong en makreel. Volgens sommige bronnen zouden er echter al in 1344 in het Engelse Yarmouth (op het eiland Wight) Nederlandse vissersboten gesignaleerd zijn.¹³ We weten ook dat in mei 1438 een pink, thuishorend in Katwijk, en een pink, afkomstig uit

Brouwershaven, zich in Ipswich bevonden, beladen met wol en huiden.¹⁴

Na 1400 ontwikkelde de vishandel zich tot een belangrijke tak van bedrijf, vooral door de toenemende afzet naar het gebied van de Rijn tussen Keulen en Bazel. Een gedeelte van de vis, gevangen door de bewoners van de Hollandse kust, werd vervoerd langs de Gelderse IJssel. Uit de gegevens van het Kamper Pondtolregister blijkt, dat het vervoer van vis in de jaren 1438-1441 hier zeer aanzienlijk geweest is.¹⁵ Naar de waarde gerekend, bestond niet minder dan een vierde van de vervoerde vis uit schol (welke voor een gedeelte uit Wijk aan Zee afkomstig was) en, voor wat de overige zeevis betreft, uit wijting, schelvis, kabeljauw en rog. Veel van wat we weten over vissen en de visserij is afkomstig van Adriaen Coenen (1514-1587), een Scheveningse viskoper en amateur ichtyoloog die onder meer het boek *Visboeck* schreef.¹⁶

Vissen in de Zuiderzee

Niet alleen vissen langs de kust op platvis en op haring langs de Zuid-Engelse kust was populair, ook in de Zuiderzee werd volop gevestigd. Het ging hier vooral om zalm, elft, spiering en steur, langs de kust ontstonden steeds meer vissersplaatsen. Het leidde uiteindelijk zelfs tot een volledige oorlog tussen de havens van de Oostwal en die van Holland toen de Hollandse vissers door de uitbreiding van de steden, en als gevolg hiervan door de groeiende vraag naar vis, hun geluk gingen beproeven tot aan de verste uithoeken van de Zuiderzee. Die strijd tussen oost en west kreeg zijn hoogtepunt in het midden van de zestiende eeuw. Overijsselse bronnen vermelden, dat Hollandse vloten van soms wel vijftig schepen kwamen opdagen, beschermd door konvooischepen met geschut, geweer en volk. Vollenhove, Blankenham en Kuinre konden uiteraard deze uitdaging niet negeren en het kwam tot bloedige botsingen waarbij gewonden en zelfs doden vielen. Aanspraken op bepaalde visgronden gaven in dit zeegebied dikwijls aanleiding tot ruzies. Rond 1480 werden de visgronden zelfs afgezet met “palen met nagels en scherpe ijzere”, om te verhinderen dat de Kampenaren voor de kust van Vollenhove en Blankenham zouden vissen.

De belangrijkste visserij in dit gebied was die op steur, die elk jaar duurde van 1 mei tot 25 juli. Steur was in de middeleeuwen een kostbare vis, bestemd voor “den rijke en weeldige luuden”.¹⁶

De haringvisserij

De kroniek van Reygersbergh geeft aan, dat omstreeks 1120 begonnen werd in de “Mase” en op de zeestranden haring te vangen en deze in tonnen in te zouten; volgens sommigen zou dit het eerst in Den Briel zijn geschied.¹⁷

Voor haring werd het bewerken met zout nog belangrijker toen in de loop van de veertiende eeuw het haringkaken werd toegepast. De uitvinding wordt toegeschreven aan Willem Beukelszoon uit Biervliet. In 1312 wordt ene Willem Beukelszoon vermeld als schepen van Biervliet. Op een gedenkraam in Biervliet wordt vermeld dat zijn sterfjaar 1397 was. In de Onze Lieve Vrouwekerk in Biervliet is in 1397 ene Willem Beukelszoon begraven. Daarnaast is er sprake van een Willem Beukel te Hughevliet, een verdronken vissersplaatsje bij Biervliet. Deze was van beroep stuurman-visser en kaper en kan zich als één der eersten bezig hebben gehouden met haringkaken. Door naamsverwarring van deze twee Beukelfiguren is volgens de overlevering de visser Willem Beukel in 1397 te Biervliet overleden en begraven in de Onze Lieve Vrouwenkerk. Dat Willem Beukel een belangrijk en bekend figuur was blijkt wel uit het feit dat het graf in 1556 door Keizer Karel V, *de grote Spaanse keizer*, en zijn beide zusters bezocht werd, nota bene ruim 150 jaar na de dood van Willem Beukelszoon, zo belangrijk was hij. Van deze gebeurtenis bestaat een schilderij van de Amsterdamse schilder Calisch. De overlevering betreffende Willem Beukelszoon wordt te Biervliet bewaard in een glasraam van 1660-1661.¹⁸ Helaas voor Biervliet werd aan de kust van Denemarken al in de twaalfde eeuw haring gekaakt, zoals is aangetoond met archeologische vondsten aan het Roskilde Fjord. Er zijn trouwens aanwijzingen dat ook in de omgeving van Biervliet het kaken al voor Willem Beukelszoon bekend was.¹⁹ Aanvankelijk werd de meeste haring die hier te lande werd gegeten nog geïmporteerd uit Skane, toen Deens, nu de zuidelijkste provincie van Zweden. Pas toen de aanvoer uit het noorden vaak werd verstoord door piraten, handelsconflicten en mogelijk door ook migratie van de vis naar andere delen van de Noordzee, kregen de Nederlanden een hoofdrol in de haringvisserij. Voortaan at men in Duitsland, Scandinavië en Rusland haring uit Holland.

Het drogen van vis was eveneens een sinds lang toegepast procedé. Er bestaan aanwijzingen, dat gedroogde vis reeds in de 9e eeuw in Schotland en in de 13e eeuw in Vlaanderen en Frankrijk verhandeld werd.²⁰ Zekerheid dat deze conserveringsmethode in het begin van

de 15e eeuw ook in Holland werd toegepast, geeft ons het Rotterdamse keurboek van 1410, waarin een verbod werd opgenomen om, "visch upt kerckhoff te droghen" ²¹. Het roken was waarschijnlijk een ontdekking uit de dertiende eeuw, die hoofdzakelijk op haring werd toegepast. In 1346, vinden wij in een keur van de stad Brielle reeds voorschriften inzake de bouw van rokerijen voor haring. ²² Reeds in 1285 blijkt uit een overeenkomst dat de koning van Engeland de poorters van Brielle het recht geeft om hun haring (de Engelse dus) daar te verkopen. ²³ Rond 1415 deed de haringbuis zijn intrede. ²⁴ De haringbuis was een voor die tijd groot schip, tegen zee en wind bestand. Doordat de schepen van dit type overdekt waren, bezaten zij onderdeks een aanzienlijke ruimte voor het opbergen van tonnen, zout, proviand en vistuig, en konden gemakkelijk logiesruimten voor het vissersvolk worden gevonden. Bovendien beschikten de opvarenden over een ruim dek, waarop de gevangen haring kon worden uitgeschud en waar de opvarenden ruimte vonden om te kaken. Een jaar later kwam Hoorn op de proppen met het eerste echte net voor de haringvangst, het drijfnet.

D *Buis die zijn vleet inhooft. Haring vangen aan de Jager seint. 3*

Figuur 1. Haringbuis (G. Groenewegen)

Buis en drijfnet veranderde de haringvisserij compleet. De haringbuizen konden van juni tot December op haring vissen, tegenover de kleine schepen slechts een maand of twee. De buizen keerden tijdens het seizoen slechts drie of vier keer naar de haven terug terwijl de kleine scheepjes iedere paar nachten terug moesten. Kranenburg meent dat de haringbuis minstens vijftien maal zo veel

haring kon vangen als kleine scheepjes zoals de pinken.²⁵ Aangemoedigd door het succes van de grote haringbuizen ging men ook voor de hoekwant-visserij over tot het bouwen van grotere schepen. In 1493 werden de eersten in Brielle en Goeree te water gelaten. Men noemde deze schepen “houckboots” (hoekers). De hoekers visten vooral op kabeljauw. Ook bij de kustvissers werden de schepen steeds groter. Een Haagse keur uit het jaar 1527 legde zelfs aan de Scheveningers de verplichting op naar zee te gaan met schepen, waarvan de lengte van de kiel tenminste 16 voeten moest bedragen..^{26,27}

Ontwikkelingen in de 16e eeuw

De enorme opkomst van de visserij in de 15e eeuw ging in de 16e eeuw met hernieuwde kracht verder. De haringbedrijven van Noord en Zuid hadden zich naast elkaar ontwikkeld zonder tot één enkele organische eenheid uit te groeien.²⁸ Onderlinge samenwerken bleef, ondanks verwoede pogingen, ook met de Vlamingen, een groot probleem.²⁹ Men beschikte aan het eind van de 16e eeuw over 600 tot 700 buizen, de totale vangst moet op ongeveer 30.000 last (60.000 ton) gelegen hebben.³⁰ Een deel van de vangst werd via de Sont aan de Oostzee staten verkocht, een ander deel ging naar het Roergebied. De export naar via de Sont lag in de orde van grootte van 7.000 last (14.000 ton), wat aan het Roer-gebied geleverd werd weten we niet precies, stellen we dit op hetzelfde als wat via de Sont geëxporteerd werd dan blijft er voor de binnenlandse consumptie zo’n 30.000 ton over. Hier moet men dan ook nog bij optellen de productie van de Zuiderzee. Bij een bevolking per pakweg 1.000.000 zou dit neerkomen op een consumptie per persoon van zo’n 82 gram vis per dag. Ter vergelijking in 2019 bedroeg de visconsumptie in Nederland 16 gram per persoon.³¹

Heel Europa, de Engelsen in het bijzonder, waren jaloers op ons succes. De Engelse schrijver Tobias Gentleman verteld in zijn *“England’s Way to Win Wealth and to Employ Ships”*, een boek dat in 1614 verscheen, *hoe winstgevend de Hollandse haringvisserij was. Volgens Gentleman telde de Hollandse haringvloot meer dan 1000 schepen met meer dan 20.000 man aan boord. Er waren drie of vier reizen per seizoen. Buiten het seizoen warden de schepen gebruikt als vrachtschip om, bijvoorbeeld, gezouten haring naar Frankrijk en Portugal te vervoeren. Als retourlading nam men zout mee.*³²

De walvisvaart

Omstreeks 1600 zochten de Nederlanders naar een noordelijke route naar de Specerij eilanden. Na de ontberingen van Willem Barentsz bleek dat een dergelijke route niet bestond. De expeditie naar het noorden hadden echter wel tot gevolg dat het noorden goed in kaart werd gebracht. Men had er ook grote scholen walvissen gezien. Het was de Amsterdammer Willem Cornelisz van Muyden (hij was geboren in Muiden) die in 1612 voor het eerst op walvisvaart ging.

De Hollanders richtten in 1614 de Noordsche Compagnie op. Deze maatschappij kreeg het alleenrecht van 1614 tot 1642 om op walvissen te vissen. Men stichtte hiertoe op het Spitbergse eiland eiland Amsterdam een nederzetting met de naam *Smeerenburg*.³³ Ook Michiel de Ruijter was actief op de walvisvaart. In 1633 monsterde hij als stuurman aan op *De Groene Leeuw* van de Groenlandse Compagnie. In 1635 monsterde hij opnieuw aan op hetzelfde schip. Het werd een reis met tegenslagen. "*Wij laghem so vast als of wij daarin ghemetselt waren...*" schreef hij in het journaal.³⁴

Uiteindelijk slaagde men er in om rond 1670 bijna alle walvissen uit te roeien. Nederland gaf de walvisvaart in 1873 op, maar keerde in 1946 met de bekende schepen de Willem Barentsz I en II voor een korte periode terug. In 1964 viel het doek voor de Nederlandse walvisvaart definitief.

Zout

Het is een bekend fenomeen in de economie dat een succesvolle start van een nieuwe activiteit heel vaak een reeks van aanverwante activiteiten op gang brengt. Men noemt dit het *multiplier effect*. In de praktijk betekende dit, in het geval van de visserij, meer scheepsbouw, meer zeilen en touwwerk, meer vaten voor de vis en natuurlijk meer zout voor het zouten van de vis. Het hout voor de scheepsbouw kon men als retourvracht meenemen uit het Sontgebied. Een probleem werd al spoedig het zout. Men had op den duur enorme hoeveelheden nodig. Aanvankelijk kwam het zout uit Zeeland en West-Brabant. Het zout werd gewonnen uit de veengronden, men noemde dit proces *darinkdelven*. Tot ver in de 15^e eeuw heeft men op deze wijze in Zeeland en West-Brabant zout gewonnen. Duizenden hectaren veengrond heeft men hier aan opgeofferd. Het was echter een sterk vervuilend proces en uiteindelijk heeft men het verboden.³⁵ Na het verbod op